

פסחים כח

משה שווערד

1. תוספות מסכת פסחים דף כח עמוד א

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר - הא דקרי ליה השתא דין אחר טפי מהני דלעיל אומר ריב"א משום דהשתא אין צריך לאיסור אכילה והנאה וענוש כרת אלא בצד דבל תותירו לחודיה מצינו למילף דליתיה בכולהו.

2. תוספות מסכת פסחים דף כח עמוד א

וחמץ הרי הוא בכל תותירו - תימה לר"י היכי עביד לעיל קל וחומר מנותר שאינו בכל יראה ובל ימצא והא חשיב הכא כל תותירו כמו כל יראה ואומר ר"י דמכל מקום נראה דעביד שפיר קל וחומר דנותר אינו בכל יראה דמיד שהותיר עובר ושוב אינו עובר אבל חמץ אפי' לאחר שהותיר עובר בכל שעה בכל יראה.

3. תוספות מסכת פסחים דף כח עמוד א

אמרו לו אשם תלוי יוכיח - תימה לרשב"א לדבריהם דרבנן דאמרו שהם בשריפה אמאי לא ילפינן חמץ מנותר שהוא בשריפה [1] ואומר ר"י דמשמע להו הנותר בשריפה ולא כל איסורין שבתורה בשריפה ואפי' חמץ.

4. מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף כח עמוד א

שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה. וא"ת ולרבנן דאמרי בשריפה מאי איכא למימר. [2] תריץ ואימא דרבנן סברי חולין מקדשים לא ילפינן.

5. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף כח/א

דף כ"ח ע"א אמר רב יוסף היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא וכו'. י"ל למאי אצטריכו הנהו תלת משלים ודי באחד כי הכל ענין אחד ומה באו להוסיף זה על זה. ונראה לי בס"ד דהם נתחכמו להביא משלים השייכים לשלשה מיני השגות שיהיה החכם מושג בדבריו בבית המדרש שהם האחד מזדמן שחכם אחד יאמר איזה דבר הלכה ושיגו עליו החכמים לסתור דבר ההלכה ההיא מכח הסברה אשר הוא עצמו חידש ואמר אותה, אך אין השגתם חזקה לסתור אותו דבר הלכה לגמרי אלא ישאר עומד על צד הדחק, ועל זה האופן עשה רב יוסף המשל של החרדל, כי החרדל הוא נאכל אך נאכל בדוחק מפני שהוא חד ושורף הפה ולכך ממעטין באכילתו, וכן זה דבר הלכה לא נדחה לגמרי אלא נשאר עומד על צד הדחק ואינו נשנה בריוח. ויש עוד אופן שני שאותו חכם שאמר דבר הלכה השיגו אותו בקושיא חזקה מצד הסברה אשר הוא עצמו חדשה ואמרה, אך הקושיא הזאת דוחה וסותרת אותו דבר הלכה לגמרי, אמנם כל הקושיא ההיא בנויה מצד הסברה, ולזאת יש תקוה שיבא אדם אחר או הוא עצמו ויעשה איזה חילוק בסברה חדשה ויתרץ אותה הקושיא ויקיים אותו דבר הלכה, ועל זה הביא אביי משל הנגרא בסידני יתיב, כי זה אף על גב דעתה רגליו אסורים לגמרי אך אין זה איסור עולם כי אפשר שיהיה לו איזה עזר ויוציאו רגליו ממאסר, וכן בנמשל אפשר שיתחדש סברה חדשה ויתרצו אותה הקושיא האמורה מכח הסברה ויתקיים אותו דבר הלכה ויתקבל. ואופן השלישי הוא שסתרו אותו דבר הלכה מכח הסברה שאמרה הוא עצמו, אך אותה הסברה שאמרה אינה סברת הראש, אלא יש לה הכרח וראיה עצומה מן המקרא או מן המשנה שאי אפשר לשום אדם לבטל אותה, וכמו הך דינא דהטריף ר' טרפון פרה שניטל האם שלה ונסתרו דבריו מעדות של תודוס שאי אפשר לתקן דבר הלכה של ר' טרפון עוד, וכן אותו חכם שדרש דגים טעונים שחיטה, שיש לזה סתירה מן המקרא שאי אפשר לתקן הוראתו בשום אופן. ולזה הביא רבא המשל של גיראה בגיריה מקטיל דדבר זה אי אפשר לתקנו דאחר שנהרג מי מחייהו, כן זה האופן אין תקוה שיתוקן אותו דבר הלכה אשר נדחה, ולכך הביאו המשלים האלה שכל אחד מדבר באופן אחד, והואיל דרבי יהודה הביא כמה הוכחות לקיים דבריו ולא הועיל זכרו כאן המשלים הנוכחים אשר הם שייכים על אופנים כיוצא בזה של דחיות אשר מצויים בבית המדרש:

6. ביאור הגר"א - משלי פרק יא פסוק ד

לא יועיל הון ביום עברה כלומר ביום המיתה כאשר הוא נידון אחר מיתתו שאז מדיינין לו כמ"ש למעלה וצדקה תציל ממות הוא הגיהנם שהוא ג"כ נקרא מות כמה שאמר מות ואבדון אמרו באזנינו כו'. ולעיל מה שאמר לא יועילו אוצרות רשע הוא קודם המיתה שאז מדיינין אם יהיה ואם ימות וצדקה תציל ממות הוא מות עצמה כאן קאי הכל על אחר המיתה ולכן אמר שם לא יועילו אוצרות רשע אבל אם לא יהיה אוצרות רשע אלא נותן צדקה מממונו יועילו ומציל אותו אפילו ממות וכאן אומר סתם לא יועיל הון ביום עברה שאחר המיתה אינו מועיל לו אפילו הממון שאינו של רשע רק אם עשה צדקה זה תציל מגיהנם והן ב' דינין מהג' דינין שעוברין

על האדם אחר מיתתו שהן כף הקלע וגיהנם ומיתה כמה שאמר ריב"ז שאם כעס עלי כעסו עולם ואם אוסרני אסורו איסור עולם ואם מתיתני מיתתו מיתת עולם כעס הוא אש של גיהנם אוסרני הוא כף הקלע שבוה נכלל סוד הגלגול שמאסרין אותו במקום שהוא שאין יכול לצאת משם משימין האדם במשמר ומשימין בסד רגליו שאין יכול לזוז ממקום שהוא מותנתו הוא מיתה **וז"ש בפסחים כ"ח** א"ר יוסף היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא בגויה נשרוף חרדלא אמר אביי סדנא בסדנא יתיב מדוויל ידיה משתלם רבא אמר גירא בגירא מקטיל מדוויל ידיה משתלם **והינו רב יוסף אמר נגד שריפת הגיהנם כנגד מדתו ממש ואביי אמר נגד הגלגול סדנא בסדנא יתיב ג"כ מדה כנגד מדה ורבה אמר נגד המיתה** והיינו שכל דינים דקב"ה הכל מדה כנגד מדה ופועל אדם ישלם לו וזהו כי הצלת נפשי ממות הוא המיתה את עיני מן דמעה הוא הגיהנם כמ"ש עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתוהו שמורידין דמעות כמעייין את רגלי מדחי הוא גלגול הנפשות בדצה"מ ואמר כאן הב' מהם שהם הגיהנם והמיתה והיינו שביום עברה אינו מועיל לו כלום כאשר משפטו להיותו בגיהנם אך הצדקה שכבר עשה בחייו המה מצילין אותו מפלט המות וזהו שאמר ריב"ז ואינו יכול לפייסו בדברים ולשוחזרו בממון שהן התורה וצדקה לאמר שעכשיו אקיימם רק אם עשה מתחלה וזהו ההון וצדקה כמה שאמר לעיל שהון הוא סוד תורה:

7. תוספות מסכת פסחים דף כז עמוד ב

אין ביעור חמץ אלא שריפה - **נראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כותיה בפרק בתרא דתמורה (ד' לג):**...

8. ספר דבר יעקב - כז:

[כתבו הצ"ח [להלן כז:] והרש"ש [כא:]: והקה"י [סימן א-ב] דמש"כ רש"י [ד:]: שתשבתו היינו ביטול, ומקיים בזה מצות תשבתו, זה רק לפי חכמים שס"ל השבתו בכל דבר, אבל לפי ר' יהודה שס"ל דבעינן שריפה לא מהני ע"י ביטול. ומ"מ גם לר' יהודה מהני הביטול לענין שלא יעבור בב"י, כיון שכבר אינו חמץ שלו. ולפי"ן לפי מה שפסק רש"י כר' יהודה א"א לקיים מצות תשבתו ע"י ביטול. מיהו החו"א [סימן קכד דף כז: ד"ה לא] כתב דאפשר שגם לפי ר' יהודה מקיים תשבתו ע"י ביטול, וזה נלמד מהפסוק תשבתו שכוונת הפסוק לביטול.

[י תד"ה אין ביעור חמץ אלא שריפה - נראה דהלכה כרבי יהודה - וכן מביא הרא"ש [סימן ג] שיטת רש"י והרב הברצלוני וספר המצוה [הסמ"ג] שהלכה כר"י. הרא"ש מביא הגאונים שפסקו כמו חכמים. וכן פוסקים הר"ף והר"ן והרמב"ם [חמץ ג-יא]. הטור [סימן תמה] מביא מחלוקת, והשו"ע [סימן תמה-א] פוסק כמו חכמים. הרמ"א כתב שנהגים לשורפו. ומבאר המ"ב משום שחוששים לדעת הפוסקים שפסקו כר' יהודה.

9. שו"ע אורח חיים - סימן תמה

(א) **כיצד ביעור חמץ, שורפו או פוררו וזורה לרות או זורקו לים.** ואם היה החמץ קשה ואין הים מחתכו במהרה, הרי זה מפררו ואחר כך זורקו לים: **הגה - והמנהג לשורפו. וטוב לשרפו ביום דומיא דנותר שהיה נשרף, ביום (ד"ע), אך אם רוצה לשורפו מיד אחר הבדיקה כדי שלא יגררנו חולדה, הרשות בידו:**

10. משנה ברורה סימן תמה

(ג) או זורקו לים - וה"ה לנהר והטעם בכל זה משום **דכתיב תשבתו** שאור מבתיכם בכל דבר שאתה יכול להשבתו:

(ו) והמנהג לשורפו - **דחוששין (טו) לדעת הפוסקים שפסקו כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה דילפינן מנותר שהוא בשריפה.** ומנהג זה הוא אפילו אם שורפו בזמן הראוי דהיינו (טז) בסוף שעה ה' כמנהגנו וכדמבואר לעיל בסימן תל"ד או בכל שעה ששית וכ"ש (יז) במצא חמץ לאחר שש או בפסח גופא דבדואי יש לנהוג לכתחלה לבערו ע"י שריפה דוקא:

(ז) וטוב לשורפו ביום - ומהרי"ל כתב טעם אחר דנכון יותר לשרוף ביום כדי שמתוך זה יזכור לבטל בטול שני שמבטלין ביום. ושורפין בשעה חמישית שהרי צריך לבטל אח"כ ובשש לאו ברשותיה לבטלו [מ"א לעיל בסי' תל"ד] אם יש לו הושענות (יח) טוב לשרוף חמץ בהושענות הואיל ואיתעביד בו מצוה חדא ליתעביד בו גם מצות תשבתו:

11. ספר דבר יעקב

ט] רד"ה ים המלח - אין ספינה עוברת בו -
משמע מרש"י דהכונה לים המלח שבבקעת הירדן,

אבל הרמב"ם והרע"ב פירשו שהכונה לכל ים
מלוח.

12. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף כח עמוד א

אמר רבה מסתברא ע"ז דלים המלח לא בעי שחיקה חמץ דלשאר נהרות בעי פירור, אי אפשר לומר דלרבה לא סגי בע"ז בלא ים המלח, דהא אמרי' אליביה בסמוך ל"ק הא לים המלח הא לשאר נהרות, אלא ע"כ רבה ה"ק דכיון דע"ז מהניא גבי ים המלח, דלעיל מינה דא' ר"י שוחק וזורה לרוח [או מטיל לים] תנן בפ' כל הצלמים [ע"ז מב ב] יוליד הנאה לים המלח, וכיון דעלה קאי ר"י משמע ליה לרבה דלא בעי שחיקה, אבל חמץ דמתני' דלא תנו ליה גבי ים המלח אלא מטיל לים קתני ומשמע דהא לשאר נהרות בעי פירור, הילכך לרבה ע"ז וחמץ שוין לגמרי דתרווייהו לים המלח לא בעו שחיקה ולשאר נהרות בעי פירור, ועוד פלוגתא היה בין ים המלח לשאר נהרות, ורב יוסף אמר דאדרבה איפכ' מסתברא דליכא לאפלוגי בין ים המלח לשאר נהרות אלא בין ע"ז דלא מאיסא לחמץ דמאיס. דע"ז אפ"ל לים המלח בעי שחיקה, וחמץ אפ"ל לשאר נהרות לא בעי פירור.

13. משנה למלך על חמץ ומצה פרק ג

הכלל העולה דארבע חלוקות הם. האחת הוא חמץ בים המלח. והשנית חמץ בשאר נהרות. והשלישית ע"ז בשאר נהרות. והרביעית ע"ז בים המלח. והנה החלוקה הראשונה דהיינו חמץ בים המלח אליבא דכ"ע לא בעי פירור ואין בזה מחלוקת כלל. וכן בע"ז בשאר נהרות דהיינו החלוקה השלישית אליבא דכולי עלמא בעי שחיקה ואין בזה מחלוקת כלל. אך בחלוקה השנית דהיינו חמץ בשאר נהרות והחלוקה הרביעית דהיינו ע"ז בים המלח בהא פליגי רבה ורב יוסף. ולפי הצד הראשון שכתבנו לעיל דרב יוסף לא מיירי אלא בשאר נהרות נמצא דגם בחלוקה הרביעית דהיינו ע"ז בים המלח לא נחלקו דכ"ע לא בעי שחיקה ואין בין רבה ור"י אלא החלוקה השניה דהיינו חמץ בשאר נהרות דלרבה בעי פירור ולרב יוסף לא בעי פירור. ולפי הצד השני שכתבנו לעיל דר"י לא מיירי אלא בים המלח נמצא דהחלוקה השניה דהיינו חמץ בשאר נהרות לא נחלקו בה ולכ"ע בעי פירור ואין בין רבה לרב יוסף אלא החלוקה הרביעית דהיינו ע"ז בים המלח דלרבה לא בעי שחיקה ולר"י בעי שחיקה. ולפי הצד השלישי שכתבנו לעיל דרבה מיירי בין בים המלח ובין בשאר נהרות נחלקו רבה ור"י בחלוקה השניה דהיינו חמץ בשאר נהרות ובחלוקה הרביעית דהיינו ע"ז בים המלח דלרבה חמץ בשאר נהרות בעי פירור ולר"י לא בעי פירור וע"ז בים המלח לרבה לא בעי שחיקה ולר"י בעי שחיקה:

14. שו"ע אורח חיים - סימן תמה

(א) כיצד ביעור חמץ, שורפו או פוררו וזורה לרוח או זורקו לים. ואם היה החמץ קשה ואין הים מחתכו במהרה, הרי זה מפררו ואחר כך זורקו לים:

15. משנה ברורה סימן תמה

(ד) ואם היה החמץ קשה קשה - כגון (ה) פת יבש קשה או (ו) חטים יבשים שנתחמצו:
(ה) מפררו - בפת פוררו לפירורים וכנ"ל בחטים (ז) ג"כ מחתכם דק דק (ח) או טוחנם כדי שיהיו נוחים להמיס מהרה בתוך המים ויש מקילין בחטים שאין צריך לחתכם אלא (ט) מפזרן ע"פ המים שלא יוכל אדם ללקטן ודיו. ובמקום הדחק (י) כגון שיש לו חטים הרבה וישתהה עד שיבוא לחתכם או לטוחנם יש לסמוך על סברא זו. **ודע (יא) דכמה פוסקים מחמירים אפילו בפת שאינו קשה דבעי פירור כשמטילים לים ולנהר וע"כ הסכימו האחרונים (יב) להתמיר ולעשות פירור בכל מקום. אכן אם משליכו לבה"כ (יג) הרי הוא כמבוער מן העולם לגמרי כיון ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו ואין צריך לפררו קודם שמשליכו אפילו הוא פת קשה וכיו"ב** ובלבד שלא ישליכנו שם לפני חזיר שאסור להאכיל לבהמה אפילו היא של עכו"ם והפקר וכמ"ש"כ בס"מ ח"ס"ו אבל כשאינו משליכו שם לפני חזיר אע"פ שסופו לבוא לשם אין לחוש לזה (יד). מי שיש לו מים מכונסין ובהם דגים לא ישליך לשם החמץ שצריך לבערו אפילו מפררו קודם שמשליכו שהרי הוא נהנה במה שהדגים יאכלוהו:

16. ספר דבר יעקב

יז] חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה - כתבו הר"ף והרמב"ם בפיה"מ והרא"ש והמהר"ם חלאוה ע"פ הגמ' [להלן כט]. דה"ה שמותר באכילה, והא דנקט מותר בהנאה אגב סיפא לגבי חמץ של ישראל שאסור אף בהנאה. הרמב"ם והרא"ש מביאים הירושלמי שמבאר דנקט היתר אכילה ולא היתר הנאה כיון שמייירי בפת של נכרי ונהגו איסור באכילת פת נכרי, אבל במקומות שמתירים פת נכרי יהיה מותר אף באכילה. | הטור [סימן תמח] מביא דעת העיטור שאסור באכילה ומותר רק בהנאה. וכתב החק יעקב [סימן תמח-ג] דבעל העיטור שמחמיר הוא משום גדר וסיג בעלמא.

17. שו"ע יורה דעה - סימן קיב

(א) אסרו חכמים לאכול פת של עובדי כוכבים, משום חתנות. (ואפילו במקום דליכא משום חתנות, אסור (רשב"א סימן רמ"ח). ולא אסרו אלא פת של חמשת מיני דגן, אבל פת של קטניות ושל אורז ודוחן, אינו בכלל פת סתם שאסרו: הגה - וגם אינו אסור משום בישולי עובדי כוכבים אם אינו עולה על שלחן מלכים (טור וב"י בשם תשו' הרא"ש):

(ב) יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת מנחתום העובד כוכבים, במקום שאין שם נחתום ישראל, מפני שהיא שעת הדחק. (וי"א דאפילו במקום שפת ישראל מצוי, שרי) (ב"י לדעת המרדכי וסמ"ק והג"א ומהרא"י ואו"ה ריש כלל מ"ד). אבל פת של בעלי בתים, אין שם מי שמורה בה להקל, שעיקר הגזירה משום חתנות, ואם יאכל פת בעלי בתים יבא לסעוד אצלם: הגה - ולא מקרי פת בעל הבית, אלא אם עשאו לבני ביתו, אבל עשאו למכור, מיקרי פלטר. אע"פ שאין דרכו בכך. וכן פלטר שעשאו לעצמו, מקרי בעל הבית (כך משמע בב"י):

18. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף כח/א

(קכט) מהא דתנו, חמץ של עכו"ם לאחר הפסח מותר בהנאה, משמע להדיא דחמץ של ישראל מש"ו אסור בהנאה, כיון דהוא חמץ של ישראל וע"כ דאיכא בל יראה גם בחמץ של אחרים אם הוא של ישראל דאל"כ למה חמץ של חש"ו אסור לאחר הפסח דהבעלים אינן עוברין:

19. שפת אמת על פסחים דף כח/ב

בגמ' בשעה שאינו בקום אכול מצה כו' פי' קודם זמנו... וע"ד פלפול אמרתי לפרש דהנה קשה לי אמאי לא נימא דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור מדאורייתא מטעם לא תאכל כל תועבה דכל שתיעבתי לך **היא בלא תאכל** כדאמרין בחולין (ק"ד ע"ב) בבישול בב"ח ובצורם אוזן בכור [לפי' רש"י בחומש וכדאי' בספרי (פ' ראה) שהביאו התוס' בבכורות (ל"ד). ד"ה ומי ע"ש]. ובוהו ה' מיושב השון המשנה כפשטא משום שנאמר לא יראה והוי תועבה. מיהו הא דלא רצו לפרש כן במתניתין י"ל משום דר"י ור"ש לא חילקו בין של ישראל לעכו"ם אבל גוף הטעם צ"ע ליישב מ"ש מכל הני דאסורי משום שתיעבתי לך. וא"כ י"ל סוגיא דגמ' הכא דר"י יליף דאיכא לאו אפי' על של עכו"ם ור"ש דחולק עליו מ"מ של ישראל הוי ס"ד דאסור מטעם תועבה להכי אתי היקשא דכל שאינו בקום אכול מצה כו' להתיר אפי' של ישראל לאפוקי מקרא דכל תועבה כנ"ל, אכן עיקר הקושיא מל"ת כל תועבה אינו מוכרח **די"ל דדוקא כשנתקן לאכילה ע"י האיסור כמו בישול בב"ח או צורם אוזן שע"י האיסור זה הותר לצאת לחולין ע"י פדיון או שוחט בשבת** בס"ד דגמ' שם [או בחורש בשו"ח והוסם ודש לפי' רש"י שם דס"ד לאסור הזרעים והדישה] **חשוב תועבה. אבל מה ששהה חמץ בביתו באיסור אין תועבה זו נעשה בגוף תיקון המאכל כנ"ל פשוט.**

20. תוספות מסכת פסחים דף כח עמוד ב

רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום - [I] נראה דלרבי שמעון נהי דאין עובר עליו בלאו דחמץ לפני זמנו מודה הוא דאסור באכילה משש שעות ולמעלה מדאמרין בפ"ק (לעיל)

דף יד.) אין שורפין תרומה טהורה עם הטמאה משמע הא לבדה שורפין בשש ואי מותרת לאכול יאכלנה עד הלילה ועוד דקאמר משעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק מכלל דלרבי שמעון אסור באכילה אף על פי שאינו אסור בהנאה דהיינו אחר שש ונראה דנפקא ליה מתשבתו ומאך חלק ומשמע תשבתו שלא כדרך הנאה דהיינו אכילה אבל להסיקו תחת תבשילו מותר לרבי שמעון וא"ת למה שורפין בשש לרבי שמעון יסיקנו עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו וי"ל דגזרינן שמא יאכלנו וכן לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ להסיקו תחת תבשילו היינו הכל ביחד אבל מעט מעט לא שמא יאכלנו דמסתמא אית ליה אור לארבעה עשר בודקין וכו'.

21. ספר דבר יעקב

א] תד"ה ר"ש וכו' ונראה דנפקא ליה מתשבתו וכו' – התוס' ס"ל שיש איסור מה"ת לאוכלו שילפין מתשבתו.
הצל"ח מקשה כיון שהוי רק עשה, א"כ נשים יהיו פטורות כיון שהוי מצוה עשה שהזמן גרמא, וא"כ קשה למה שורפים התרומה ולא נותנים לנשים לאכול. הצל"ח מתרץ דכיון שנשים אסורות באכילת חמץ, ממילא נתרבו גם לענין שחייבות במצות תשבתו. וכ"כ החינוך [מצוה ט] דמצות תשבתו נוהג בזכרים ונקבות.

22. ספר דבר יעקב

ר"ש אינו עובר בב"י עד הלילה כיון שלאו דב"י הוקש ללאו דאכילת חמץ.
שיטת הרמב"ם [חמץ ג-ח] ורש"י [לעיל ד. ד"ה בין, בשיטת ר"מ ור"י] דחמץ משש שעות ולמעלה עובר בב"י.

ד] בא"ד – וא"ת למה שורפין בשש לר"ש יסיקנה עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו – מבואר בתוס' שליכא איסור ב"י בערב פסח. מיהו י"ל דה"מ לפי ר"ש שס"ל שליכא לאו דלא יאכל לפני זמנו. וכ"כ הנו"ב [קמא אר"ח סימן כ] שלפי

מיהו הצל"ח [לעיל ו: הביאו השפ"א] כתב דמצות תשבתו כל היום זמנו ואינו כמו הלאו דב"י שעובר בכל רגע. הצל"ח מדמה למצות מילה שזמנו ביום השמיני, וכל היום כשר למילה. וכ"כ הדברי יחזקאל [סימן י-ה] שהתוס' כאן ס"ל שאינו עובר כל רגע בעשה דתשבתו.

והשפ"א והפרי יצחק [ח"א סוף סימן יח] מקשים [על מה שהקשו תוס' שסיקנה מעט מעט עד הלילה] דאסור לשהות כיון שבכל רגע ורגע מבטל מצות תשבתו, כמש"כ המג"א [סימן תמד-יא, הובא במ"ב ס"ק כט ע"ש בשעה"צ] שבכל רגע עוברים במצות תשבתו.

23. המאור הקטן מסכת פסחים דף ג עמוד א

והא דאמר רב גידל אמר רב המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין אף על פי שכתבה הרי"ף ז"ל לא נראה לנו לסמוך עליה דרב לטעמיה דס"ל כר' יהודה דאמר חמץ משש שעות ולמעלה עובר עליו מן התורה וחכמים עשו לה סייג שעה ששית מדבריהם ולא קי"ל הכי אלא כר"ש דאמר בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בולא כלום הלכך חוששין לקידושין מיהו אף על גב דס"ל לר"ש אינו עובר עליו בולא כלום לא מצינו שחלק ר"ש על מדרש אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתיכם אך חלק א"ג דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים ואי אכיל ליה מיכל משש שעות ולמעלה עד הערב אינו עובר באכילתו שאין לך השבתה גדולה מזו אבל לכתחלה אין לו לשהות משנכנסה שעה ישית דקיימא עליה מצות תשבתו מתחלת שעה שביעית מדכתיב אך חלק וחכמים עשו לה סייג שעה ששית מדבריהם שלא להשהותו ולא שרינו ליה לכתחלה למיכל ולא ליהנות בו אבל אם עבר וקידש חוששין לקידושו אפילו בשעה שביעית ושמינית וכל שכן בשעה ששית ואי לאו דאמרו בגמ' אף ר' סבר לה להא דרב הוה אמינא אפילו בהא רב לטעמיה דס"ל כר' יהודה אלא כיון דאשכחון מעשה דיוחנן חקוקה דא"ל ר' חמישית צא ומכרה לנכרים כר' יהודה לא אפשר למדחייה ובהא עבדינן כר' וכו"ב ור' יהודה שאוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ומבערין בתחלת שש ולעולם אם עבר וקידש חוששין לקדושו ואף על גב דסתם מתני' כר' יהודה דתנן עבר זמנו אסור בהנאה ואוקימנא לשעות דרבנן לא קי"ל הכי ודכוותה סיפא דמתני' ולא יסיק בו תנור וכיריים אליבא דר' יהודה היא ולית הלכתא כוותיה ומצאתי בתלמוד ירושלמי מודה ר"ש באיסור שהוא אסור ואיסורו מה הוא ר' רימיה אמר איסורו מדברי תורה ר' יונה ור' יוסי תרוייהון אמרי איסורו מדבריהם.

24. ספר דבר יעקב [2]

הבעל המאור [חולק על הרמב"ן ותוס'] וסובר שלפי ר"ש ליכא איסור מה"ת, שגם ע"י אכילה הוי דרך השבתתו. כתב האבנ"ז [סימן שעו-א] שמלשון בעה"מ משמע שיש איסור לתחילה מדרבנן ליהנות מהחמץ [וכ"כ הב"ש אה"ע סימן כח-ג], אבל רבינו דוד [ז.] והמהר"ם חלאוה [ז.] כתבו בדעת הבעה"מ שמותר אף מדבריהם [וכן לומד הב"י סימן תמה]. עיין להלן אות ו.
המקור חיים [סימן תמב] כתב נ"מ [בין התוס' לבעה"מ] לדין שלא קיי"ל כר"ש, האם ע"י אכילה מקיים מצות תשביתו.

25. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף כח עמוד ב

ר"ש אומר חמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום, [3] **כבר כתבתי למעלה מה שנ"ל דכי א"ר שמעון אינו עובר עליו בלא כלום היינו נמי בלאוי דר"י, אבל מ"מ אסור בין באכילה בין בהנאה, דנפ"ל/דנפ"ל לן ממצות השבתה, ומאי דאמרי' משעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק, לאו למימרא דלר"ש מתסר באכילה מקמי דמתסר בהנאה, אלא דאנן אלאוי קיימי וה"ק דלאו לפני זמנו כי היכי דיאסר באכילה אסר נמי בהנאה, ואצטריך בין לר' אבהו בין לחזקיה, לחזקיה דלא תימא כיון דלא כתיב אלא חד לא יאכל דמשמע אסור הנאה, ההוא מסברא מוקמינן ליה לתוך זמנו אבל קודם זמנו ואחר זמנו לא מתסר, קמ"ל דליתא, אלא ההוא לא יאכל מגלי אכולהו דאסור הנאה נמי במשמע, ולר' אבהו נמי אצטריך לאפוקי מדחזקיה, אבל לר"ש לא אצטריך כלל דאי אסור לאו קאמרי' הא לר"ש לית ליה לאו בלפני זמנו, ובתוך זמנו לא שייך לישנא דמשעה שאסור באכילה אסור בהנאה, ואי אסור לחזקיה קאמרי' דנפיק ממצות השבתה, מילתא פשיטא היא דכי היכי דנפיק מינה איסור אכילה ה"ל נפיק מינה איסור הנאה.**

26. ח' רבנו דוד

(קאי) [והא] דקאמ' ר' יהודה תלתא קראי כתיבי חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד לתוך זמנו, ליכא למימר דלא מסימי דכל חד וחד איפשר לאוקומיה לפני זמנו ולאחר זמנו, דודאי קרא דלא תאכל עליו חמץ קאי אלפני זמנו, דלא תאכל עליו משמע ליה לר' יהודה דעל הפסח קאמ' משעת שחיטתו, וקרא דכל מחמצת לא תאכלו¹⁰ אתא לתוך זמנו, מדכתיב ביה בכל מושבותיכם תאכלו מצות שהוא בשבעת הימים, [וקרא דלא יאכל חמץ¹¹] הוא דמוקמינן לאחר זמנו, דלא כתיב ביה תאכלו מצות. והינו דאמרי' לקמן¹² אלא לרב אחא בר יעקב משום שנ' ¹³ לא יאכל (יאכל) חמץ מיבעי ליה, דמשמע דלאו דלאחר זמנו הוא לא יאכל חמץ¹⁴.

27. חידושי הר"ן מסכת פסחים דף כח עמוד ב

מאי טעמא דר"י תלתא קראי כתיבי, ליכא למימר דלא מסימי וכל חד וחד אפשר לאוקומי לפני זמנו ולתוך זמנו ולאחר זמנו, דליתא דודאי קרא דלא תאכל עליו חמץ משמע ליה לר"י דמשעת שחיטת הפסח קאמר, וקרא דכל מחמצת לא תאכלו לתוך זמנו מדכתיב ביה בכל מושבותיכם תאכלו מצות, וקרא דלא יאכל חמץ הוא דמוקמי' לאחר זמנו דלא כתיב ביה תאכלו מצות, והיינו דאמר לקמן אלא לרב אחא בר יעקב משום שנא' לא יאכל חמץ מבעי ליה דמשמע דלאו דלאחר זמנו היינו לא יאכל חמץ ואפ"ה מפק' איסור הנאה לכולהו דכיון דגלי לן רחמנא בחד וה"ה לכולהו.

28. ספר מנחת חינוך - מצוה יט - אות א

והנה בש"ס פסחים כ"ח ע"ב, ר' יהודה סובר דתלתא קראי כתיבי, לא יאכל חמץ דהיינו מקרא זה דאנן קיימין ביה, וכל מחמצת לא תאכלו והוא בפרשת החודש הזה לכם [שמות י"ב, כ'] מוקדם לפסוק זה, ולא תאכל עליו חמץ בפרשת ראה [דברים ט"ז, ג'], חד לפני זמנו וחד לתוך זמנו וחד לאחר זמנו. ובדאי מפסוק לא תאכל עליו חמץ דריש על לפני זמנו כמבואר שם בש"ס, דדריש עליו היינו על הפסח בזמן שחיטתו, וכן משמע כאן בר"מ פ"א מחמץ ומצה ה"ח, **א"כ באוכל חמץ בערב פסח, צריך להתרות משום הלאו דפרשת ראה, ואם התרו בו משום לאוין דלא יאכל או**

כל מחמצת, אינה התראה כלל, דאינו מוזהר בערב פסח מאלו הלאוין, אך אלו הלאוין על תוך זמנו ועל לאחר זמנו אינו מפורש בש"ס לר' יהודה איזה לאו קאי על תוך זמנו ואיזה לאו קאי על אחר זמנו, ונפק"מ גדולה לענין התראה כמו שנתבאר למעלה.

29. ספר דבר יעקב

ח] ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בכל תאכל חמץ – הפנ"י מקשה דחויב אכילת מצה הוי רק בלילה הראשון [ושאר הימים רשות], ואיסור חמץ הוא כל שבעה ימים, וא"כ יש איסור גם כשאינו בקום אכול מצה. ולפי שיטת הגר"א [מעשה רב אות קפה, הובא במ"ב סימן תעה-מה] וכן כתב התת"ס [יו"ד סימן קצא] בשם החזקוני [פר' בא יב-יח] שסובר שיש מצוה לאכול מצה כל ז', ו"ל דשפיר איכא מצוה לאכול כל ז'.

30. חזקוני על שמות פרק יב פסוק יח

עד יום האחד ועשרים – פרש"י למה נאמר והלא כבר נאמר שבעת ימים לפי שנאמר ימים לילות מנין ת"ל וכו'. חז"ק היאך מצינו למימר לילות מנין הרי לעיל כתיב מיום הראשון עד יום השביעי ואפי' לילות משמע. **אלא ע"י דחזק י"ל יש לך דברים שמקבלים שכר בעשייתם ולא עונש כשאין עושים אותם כגון מצה בלילה הראשון ויש לך דברים שאין מקבלים שכר בעשייתם ושכר כשאין עושים אותם כגון מצה מליל ראשון ואילך. ומ"מ מצות, שבעת ימים מצות תאכלו כתיב כלומר אם אכל מצה כל שבעת הימים קיים הפסוק זה של שבעת ימים מצות תאכלו.** לילות מנין כלומר אם אכל כל שבעת הלילות מצה מנין שקיים את הפסוק ת"ל עד יום האחד ועשרים מכל מקום. מיום הראשון עד יום השביעי לא קאי אלא אכי כל אוכל חמץ.

31. ספר נפש הרב

<p>בעיני מסורה</p> <p>דבר זה בשיעור אוי"ח ס"י קמ"א ס"ד) כי היה מוסר דבר שמחוי ממנו – מהקבי"ה – אל בניי, ובכל כריתת ברית הלא תמיד יש שמה שני צדדים, ובכריתת הברית שעל התושבי"כ היה הקבי"ה מצד אחד ובניי מצד השני, ומשה רבנו היה באמת חלק מכלל ישראל, ולזה נתכונו רז"ל (בגמ' מגילה לא:), במה שאמרו שהברכות והקלות שבפי' בחוקותי (והיינו נוסח כריתת הברית של סיני, שהיתה בעיקרה ברית על התושבי"כ), משה רבנו מפי הגבורה אמרו. משאי"כ הברית של ערבנות מואב, שהיתה באר היטב (כמבואר ב"פ דברים), והיינו – בשבעים לשון, עיקרה היתה על התושבי"כ.²⁸ וכאן לא היה משמש משה רבנו כסתם סרסור בעלמא העומד מן הצד, אלא דמתחילה נמסרה התושבי"כ אליו – אל משה, וכמבואר בגמ' נדרים (לח.), והעשתה זאת התורה לחלק בלתינפרד ממנו,²⁹ ואי"כ כשכרת משה רבנו את הברית על התושבי"כ, היה הוא – משה – העומד מצד אחד, וכלל ישראל היו העומדים מן הצד השני. ולזה נתכונו רז"ל במאמרם, שהברכות והקלות שבפי' משנה תורה משה מפי עצמו אמרו.³⁰</p> <p>28. עיי' מהו בסי' מי השילוח, להאיוביעער, ריש דברים. (כן העירני יקירי הרי"ד אהרן כהן, שיח"י.)</p> <p>29. וי"ל רבנו בסי' איש ההלכה (עמי רכט), כי תורה שבעי"פ פירושה: תורה שמתמטת עם הייחוד האישי, והופכת לחלק בלתינפרד של האדם. ובשיעור היאהי"צ ל"י שבט, תש"ל, הסביר רבנו בתוספת ביאור, דענין תושבי"כ גדרו – דבר ד' הנכתב ע"י הנביא בדיו שחור ע"י קלף. אך הגדרת תושבי"כ, שלא ניתנה שבוודאי מתקדש האדם גם ע"י לימוד תושבי"כ, מכי"מ אין זה אלא כבחינת תשמישי קדושה, ובתיק של תפילין. ורק ע"י מה שלומד תושבי"כ חשיב הישראל כגוף הקדושה, שהרי התושבי"כ חקוקה היא בו ועליו, והוא ניהו כבחינת הקלף של הסית.</p> <p>30. באור זה השמיע רבנו בשער היאהי"צ ש"ג שבט, שנת תשכ"ו, ונדפסו הדברים בבית יצחק, תשנ"ב (עמי ס"א-ס"ג). והשוה מחננים (תשנ"ג). ומשי"כ שם נ"ס רבנו לבאר ההבדל שבין חומש דברים לשאר הספרים, דדוקא בחומש דברים דרשנין סמוכים, כמבואר בסוגיית הגמ' פ"ק דיבמות, דחומש דברים עניינו</p>	<p>נפש הרב</p> <p>זה כמה דורות שאין אנו יודעים הי ניהו דג החלון, אפילו הצלחנו לשחור ידיעה זו ע"י הוכחות טכניות מדעיות ומופתים ברורים, מכי"מ, לא תוכל ידיעה זו ליכנס עוד בכלל המסורה, ואי"א לנו לפסוק בזה לדינא עפ"י ידיעהמדעית בלי מסורההלכתית.</p> <p>ויסוד זה העמיס רבנו [בשיעוריו בביהכ"מ מוריה] בכונת הגמ' מגילה (יח.), לא הוה ידעי רבנן מאי סירוגין, שמעוה לאמתא דבי רבי דקאמרה להו לרבנן דהוו עיילי פסקי פסקי וכו'. לא הוה ידעי רבנן מאי חלולגלות, שמעוה לאמתא דבי רבי דאמרה וכו'. לא הוה ידעי רבנן מאי סלסלה ותורממן. שמעוה לאמתא דבי רבי דהוה אמרה וכו'. וצריך להבין, מדוע לא חיפשו בלסקיקון לידע את פירוש המלות הקשות. אלא ודאי שמעו אף מכאן דביענין מסורה אף לזה – לפירוש המלות, בכדי לקבוע את איהו הצמח של החלולגלות וכו', וחיפשו במילון – אין זה מסורה. ורק כששמעו מאמתא דבי רבי, ששימשה את רבי ושאר חכמי הדור, ומהם הוא שלמדה את פירוש המלות של לשונות אלו, רק אז נכנסה ידיעה זו (של פירוש המלות) בכלל המסורה אף אצל התלמידים.²⁷</p> <p>תושבי"כ ותושבי"פ</p> <p>ובמסירת התורה מהרבי לתלמיד, הבדל גדול יש בין מסירת התושבי"כ לבין מסירת התושבי"פ, דבמה שמסר משה רבנו את התושבי"כ לישראל היה נקרא סרסור (בלשון הירושלמי מגילה, והובא</p> <p>27. וכשציע רבנו הביאור הזה בשיעורו (שבמוריה) הקשו לו השומעים תיכף מהמשך הגמ' שמה, ולא הוה ידעי רבנו מאי השלך על די יהבך. אמר רבבי"ח זימנא חדא הוה אוילנא בהדי ההוא טייעא וקא דרינא טונא, ואייל שקול ייבין ושדי אנמלא. והלא הטייעא נכרי היה, והיאך שייך לומר שיש כאן מסורה מתי"ח. וכדומה ל"י שלוח השיב רבנו תיכף ומיד, דאיתא בוהור (לפי ויקהל) בקשר לפסוק את שבתותי תשמרו, שלא הבינו מ"ט כתוב בלשון רבים, עד שסח להם ההוא טייעא דהך לשון רבים מרמו לשבת דלעילא ולשבת דלתתא וכו'. הרי שהטייעא לא ר"ל איזה סורח ששמעוה, אלא כינוי הוא לתי"ח, והי"ל בהך גמ' דהכא.</p>
--	--

(במקצת) כתושבע"פ, והמלמד והמוסר תושבע"פ לאחרים מסדר את דבריו באופן ששייכים העניינים אהדדי. ביאור זה, כנראה, מיוסד הוא על גירסת הראב"ן (שהובאה בהגהות הר"ב רנשבורג ליבמות ד. ד) דחומש דברים – משה מפי עצמו אמרו, משא"כ שאר הספרים, ובבאור הך לישנא בסוף מסי מגילה – לענין הפסקה באמצע התוכחה, כן הבינו רבנו, שחומש דברים נאמר בתורת תושבע"פ, וכנ"ל. (ועיין עוד מזה במסורה, חוברת ט.)

32. תוספות מסכת פסחים דף כח עמוד ב

כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור - תימה גבי בן נכר שהוא מומר אמאי איצטריך קרא פשיטא שחייב לאכול מצה דהא חייב בכל מצות האמורות בתורה ואי קמשמע לן דמצי אכיל מצה אף על גב דאסור בפסח הא נמי פשיטא דאטו מצה קדושה אית בה [1] וי"ל דאיצטריך להיאכיל דנשחט הפסח כשהיה מומר ועשה תשובה דאף על גב דלא אכיל בפסח דאין נאכל אלא למנויו מכל מקום חייב לאכול מצה ומרור.

33. ספר שם משמואל - פרשת צו - שבת חוה"מ פסח

בפרשת תשא (פ' ל"ד)... וכן במצה אף שאין בה קדושה מ"מ יש בה ענין אלקי שהרי בזה"ק שהיא מגרשת את הסט"א מהאדם, ובודאי שיש בה ענין אלקי אשר הסט"א בורחת מזה, והוא היפוך אלהי מסכה שלפי השערתם חל עליו ענין אלקי ובאמת אינו כן וע"כ חל עליו כח הסט"א, ובמצה אף שבלתי אפשר, לשער איך יחול עלי' ענין אלקי לגרש את הסט"א, מ"מ באמת חל עלי' כנ"ל, והיא מחזקת את הקדושה בגוף האדם, בגוף ונפש ושכל:

ולפי"ז יובנו דברי רש"י (פסחים כ"ח ע"ב) ערל ובן נכר, בו אינו אוכל [היינו בפסח] אבל אוכל במצה ומרור שפירש"י שמותר, והתוס' (שם ד"ה כל) הקשו אטו מצה קדושה יש בה. [2] ולהנ"ל ניתא דסד"א דמאחר שיש בה כח החיזוק כנ"ל, א"כ ערל ובן נכר נמי ע"י המצה תתחזק אצלם ח"ו קליפת וטומאת הערלה או הע"ז, קמשל"ן דמאחר שהיא מאכל בלי פסולת אינה מחזקת את הפסולת אלא את הקדושה לבד, בגוף ונפש ושכל, ולזה באה המצה בקידוש בכורה שלושה ענינים, חמור מתיחס לגוף, בהמה טהורה לנפש, וכאמרם ז"ל (רש"י ויקרא י"ז י"א) תבוא נפש ותכפר על הנפש, בנים מתיחסים לשכל שהבן נמשך ממוח האב, והכל נמשך מכח המצה. וכבר אמרנו במק"א שבשבת היא השלמת גוף ונפש ושכל, ומרומז בג' סעודות שהם כנגד ג' אבות שתקנו חטא ע"ז ג"ע ושפ"ד שהם בגוף ונפש ושכל וכמו שכתבנו במק"א באריכות. והנה אחר מעשה העגל שנפלו ישראל ממדרגתם הגדולה בלתי אפשר להם לזכות לקדושת שבת שהיא גבוהה מאד נעלה ואין בה תפיסת יד האדם כי היא קביעה וקיימא, ואינה דומה ליו"ט שיש בו תפיסת יד האדם שב"ד מקדשין לי, כי אם באמצעות קדושת חג המצות ואכילת מצה המקדשין את האדם בגוף ונפש ושכל, ע"כ באו הכתובים כסדרן: